

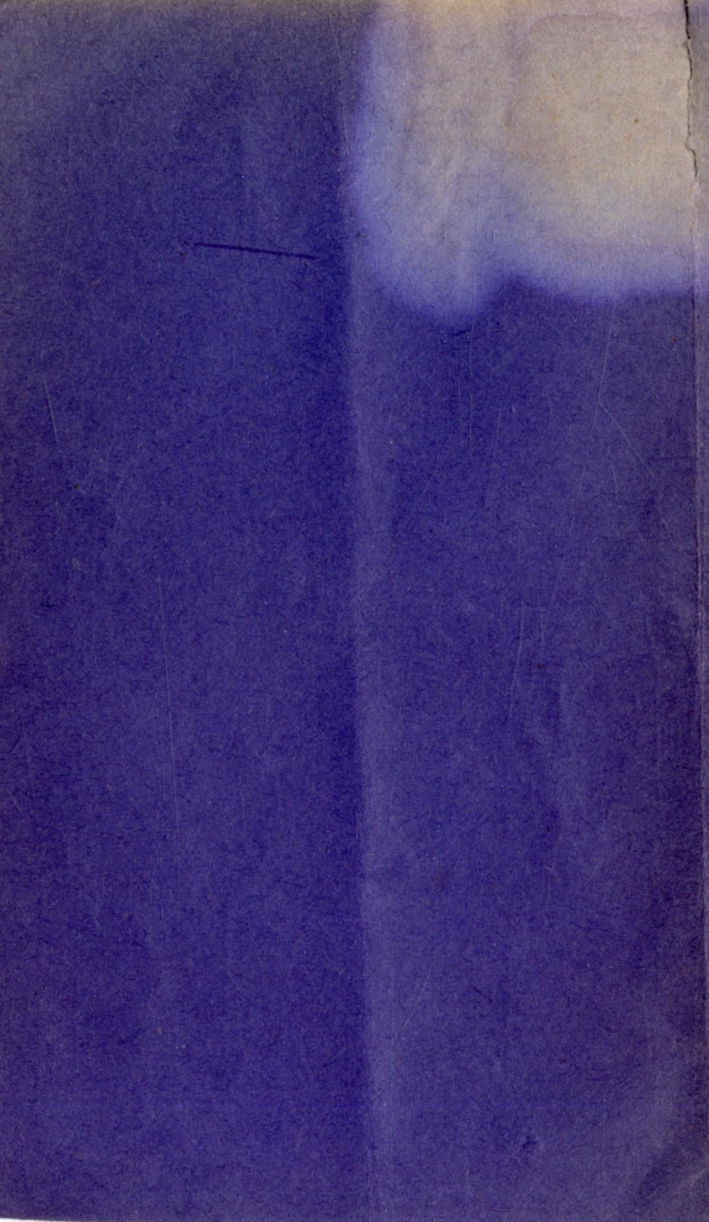
БІБЛІОТЕКА „РОВВАГИ“ ч. 3.

Найважніщі правила

УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОПИСІ.

ФРАЙШТАДТ,
1917.

З друкарні
„Союза визвол. Укр.“
у фрайштадтськ. таборі.

2006

БІБЛІОТЕКА „РОЗВАГИ“ ч. 3.

23546

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Найважливіші правила

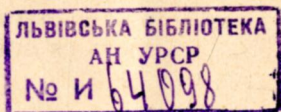
УКРАЇНСЬКОЇ ●
● ПРАВОПИСІ.

ФРАЙШТАДТ,
1917.

З друкарні „Союза визволення України“
у фрайштадтському таборі.

4(c)У-1

Найважливіші правила української правописі друкують ся за „Коротенькою поукою для коректорів“, виданою 1916. р. в Раштатї (Німеччина) і за „Коротенькою українською правописю“, виданою 1917. р. в Білій на Підляшшу.

Слова і звуки.

§ 1. Наша мова складається із слів, а слова із звуків, наприклад: Наше село велике; слова: наше, село, велике; звуки: н, а, ш, е, с, е, л, о, в, е, л, и, к, е.

Склади.

§ 2. Деякі слова ми можемо вимовити за одним духом, відразу, напр.: віз, кінь, а інші вимовляємо за кілька разів, напр.: ха-та, ко-ро-ва, де-ре-во. Кожну таку частину слова називаємо **складом**. Слова, як бачимо, можуть складатися з одного [кінь, віз] і з багатьох складів [ха-та, де-ре-во].

Букви.

§ 3. І слово і склад складаються із звуків. На письмі звуки означаються окремими значками, які називаються **буквами**. Всіх букв маємо 33. Поділяються вони на **голосівки** і **шелестівки**.

Голосівки: а, о, е, в, у, ю, і, ї, и, я.

Шелестівки: б, в, г, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ, й.

§ 4. Крім того маємо ще букву **ь** [м'який знак], яка пишеться після шелестівок в кінці або в середині слова, коли та шелестівка вимовляється м'яко, напр.: сіль, український.

Тверде й м'ягке і

§ 5. В українській мові є подвійне і: і [тверде] й ї [м'ягке].

Ї пишеться:

- а) після голосівок усюди, де чути йі: мої, твої;
- б) після таких шелестівок: т, д, с, з, ц, л, н—коли воно перейшло із е [сіл—село; сім—семий], або відповідає руському ять, напр.: лїс, тіло, цілий і т. д.

Скрізь, де і вийшло з о—пишеться і тверде: ніс [носа], але ніс [несла]; тік [току], але тік [текла]; сіль [соли], але сіл [село] і т. д.

У прикметників, якщо вони мають у першій відмінці однини закінчення: —ий, —а, —е скрізь, де в закінченнях чути і,—пишеться і [тверде], напр.: гарні, у гарнім, у гарній [гарний]. А якщо закінчення прикметників у першій відмінці однини є: —їй, —я, —в, то там же пишеться ї [м'ягке], напр.: останні, в останнім, в останній, бо кажесться: останній, остання, останнє.

Черговання і з й.

§ 6. У назвці [на початку слова] і чергують з й; на письмі треба вважати, коли ставити і, а коли й. Як попереднє слово кінчить ся шелестівкою, то ставить ся і, а як голосівкою, то й. Напр.: він іде, але вона йде; він і вона, але вона й він.

Черговання В з у.

§ 7. Той самий закон (§ 6.) відносить ся й до **в і у**, коли вони на початку слова:

він удовець, але—вона **в**дова.

він **у** місті, але—вона **в** місті.

І тут і там треба дивити ся ще й на те, які букви йдуть після **в**, чи **у**: як іде наприклад дві шелестівки, то краще писати **у** навіть тоді, коли слово, що стоїть перед **у**, кінчить ся голосівкою:

вона **у** Львові.

Вставне і.

§ 8. У словах, зложених із приставками: **об, від, роз, над, під**, коли друга частина зложеного слова починаєть ся двома шелестівками, вставляєть ся **і**:

обізвати ся, **в**ідізрати, **р**озізнати, **н**адізлане, **п**ідізлати.

Це **і** завсїгди тверде; воно дуже часто ще чергуеть ся з **о**, напр.: **в**ідізрати, **в**ідобрати.

З—із—зі.

§ 9. Приіменики **з—із—зі** вживають ся так:

а) як попереднє слово кінчить ся голосівкою, а слово після **з** починаєть ся

теж голосівкою, або одною шелестівкою, то пишемо [й говоримо] **з**:

я **з** Оврамом, я **з** Київа;

б) як слово перед **з** кінчаєть ся одною або кількома шелестівками, то ставимо **із**:

він **із** Іваном, він **із** Петром;

в) як слово, що після **з**, починаєть ся двома шелестівками, ставимо **зі**:

я **зі** Львова.

Від - од.

§ 10. Приіменики **від—од** вживають ся один побіч другого; звичайно вживають **від** тоді, як попереднє слово кінчить ся голосівкою; як же воно кінчить ся шелестівкою, то можна вживати **од**:

я йду **від** тебе; він низчий **од** мене;

я **відніс** гроші; він **одніс** гроші.

Мнягчення шелестівок.

§ 11. Мнягчення двох мнягких шелестівок зазначаєть ся на письмі змягченням останньої шелестівки:

сніг [кажемо: сьніг].

Звідціль виключаєть ся тільки **л**, яке за-всїгда лишаєть ся мнягким, коли воно тільки на кінці складу.

Пишемо:

читальня, а не читалня; на стільці, а не на стілці.

§ 12. Мнягчення зубних шелестівок: с, з, ц, як по них ідуть губні шелестівки [п, б, в, м], а по них **я** або **і** [із **ять**], не зазначаємо.

Пишемо:

світ [хоч кажемо: сьвіт], звір [хоч кажемо: зьвір], свято [кажемо: сьвято], цвях [кажемо: цьвях].

§ 13. Зовсім не мнягчить ся тільки **р**, хоч у деяких околицях України воно й вимовляєть ся мнягко.

Пишемо:

косар [не косарь], Харків [не Харьків].

§ 14. Треба памятати, що по губних шелестівках: **п, б, в, м**, як по них ідуть мнягкі голосівки: **є, я, ї, ю**, ніякого апострофа ставити не треба. Ті шелестівки завсїгди тверді й инакше вимовляють ся, як у російській мові.

В і Г на початку слів.

§ 15. Слова, що починають ся голосівкою, часто дістають на початку **в** або **г**. В деяких словах вони вже стали обовязковими, тому ми пишемо загально:

горох, гоетрий, Ганна, вогонь, вулиця, вугілля.

Випад шелестівок.

§ 16. Коли шелестівок накопичить ся багато, то крім указаних уже способів [в—у, ї—і, приставлене і] треба викидати шелестівки, головно т і д, як по них іде л або н.

Пишемо:

тижня, а не тиждня [хоч—тиждень],
вісник, а не вістник [хоч—вістун], щасливий, а не щастливий [хоч—щастя].

Заіменик ся, сь.

§ 17. Заіменик ся пишеть ся в українській мові окремо від дієслова, до якого дочіплюеть ся, бо це самостійна частина мови.

Пишемо:

хвалити ся, кохаєть ся і т. д.

§ 18. Заіменик ся може скорочувати ся на сь і тоді пишеть ся вкупі з дієсловом. Тільки скорочення його має иньчі закони, ніж у російській мові: це залежить від другого слова. Якщо воно починаєть ся шелестівкою, то краще не скорочувати його, а як голосівкою, то тоді можна скорочувати:

хвалю ся тобою, ви зробились убогими, або ви зробили ся вбогими.

Не можна ніколи ся скорочувати в третій особі однини:

несесть ся, а не ꙗнесесть [як пишуть деякі].

Чужі слова.

§ 19. Чужі імена власні треба загально писати так, як їх чути в чужій мові:

Пушкін, Тургєнєв, Шіллєр.

§ 20. В чужих словах і іменах власних і перейшло в українській мові після: т, д, ц, з, р на и:

тиран, дискутувати, Сицилія, фізика, Сибір, цивільний і т. д.;

тільки як те чуже і стоїть перед о, то воно все лишаєть ся і:

патріот, соціолог.

Після всіх иньчих шелестівок чуже і зберігло ся, тільки після л і н пишеть ся ї:

ліберал, нїрвана, Ліон, Ніоба.

§ 21. Чуже іа в українській мові пишеть ся завсїгди ія (по л і н—їя), чи воно стоїть на кінці слова, чи в середині:

Азія, Австрія, Португалія, соціалїст, патріярх.

§ 22. Чуже л в українській мові перепи- суємо м'ягкою голосівкою:

фільольогія, телефон, алєгорія, цифер- блят.

§ 23. Чуже г треба в нас переписувати в чужих словах буквою Г, а не Г.

Пишемо:

гімназія, агітація, пропаганда, педагогіка.

Іменики.

§ 24. П'ятий відмінок однини імеників мусить мати **всюди** свої форми, не сміє заміняти ся першим,—отже:

нане! коню! сестро! Маріє! дине!

§ 25. Третій відмінок однини чоловічого роду має в нас закінчення тільки **ові, еві** (а не у, ю)—отже:

панові, коневі, а не пану, коню.

Закінчення **у** можуть мати тільки такі іменики, що кінчать ся на **ів, їв**—отже:

Михайлові Драгоманову, Степанові Ковалеву.

§ 26. Іменики середнього роду, закінчені на **я**, мають у всіх формах перед закінченням подвійну шелестівку:

начиння, весілля—на весіллї, життя—в життю, подвірря—на подвіррі, клочча—у клоччі,

таксамо в 6. відмінку шелестівкової жіночої відміни:

ніччю, маззю.

§ 27. В жіночій шелестівковій відміні й подекуди **иньчі** всі іменики, що кінчать ся на

ч, ж, ш, щ, в 2., 3., 7. відмінках однини й у 1., 4., 5., відмінках множини мають **і**, а не **и**:
ночі, на Січі, на печі.

Прикметники.

§ 28. Прикметники в другому ступінні мають наросток—**ший**.—**щий**,—**іщий**,—отже: старший, кращий, миліщий.

Є ще й наросток—**чий**, а то тоді, як перед наростком бував шелестівка зм'ягчена: ч, ж, н або заднепіднебінна г,—отже:

дорожчий, тончий, легчий і т. д.

§ 29. Третій ступінь прикметників мусить мати приставку **най**, отже:

найстарший
найкращий
наймиліщий
найдорожчий
найлегчий
найтончий

а не:
самий старший,
самий кращий
і т. д.

§ 30. При порівнанні в другому ступінні прикметників вживається приіменника: **від**, **за**, або злучника: **ніж**, рідше **чим**. Другого відмінка краще не вживати.

Пишемо:

я	більший	від	тебе
”	”	за	”
”	”	ніж	ти.

§ 31. Семий відмінок чоловічого роду однини в полученню з імеником заступаєть ся часто **третім** відмінком, і то головно тоді, як іменик починаєть ся двома шелестівками або одною губною, передусім шелестівкою **м**:

на широкому Дніпрі,
на синьому морі.

§ 32. Наросток — **ський**, — **цький** пишеть ся все з м'ягким **с** і **ц**:

людський, Хмельницький.

Числівники.

§ 33. Числівники головні й порядкові від **20** пишуть ся без **д** і без **й**.

Пишемо:

двацять, двадцятий, трицять, трицятий.

§ 34. Відміна числівників до **99** повинна йти на зразок числівника **два**; на зразок іменика **кість** нашій мові видаєть відміна чужою. То так треба говорити й писати:

двацятьох, трицятьом, в пятьдесятьох
і т. д.

Шостий відмінок мусять мати закінчення—**ма**, отже:

сім**ома**, двацять**ма** (ніколи не: семю, десятию).

В зложених числівниках перша частина не відміняєть ся, отже треба писати:

дав гроші двіста п'ятьдесят тром людям, а не: двумстам п'ятидесяти трьом людям.

Дієслова.

§ 35. Дієслова повинні мати в прозі в формі дієміника повне закінчення—**ти**, скорочувати його на **ть** не потрібно.

То так пишемо:

знати, читати, пекти, могли.

§ 36. Дієслова з пнем на **к**, **г** (пекти, помогти) мусять мати в першій особі однини і третій особі множини змягчені форми:

печу, поможу—печуть, допоможуть.

§ 37. Дієприкметник стану предметного мусить в українській мові писати ся з одним **н**: знаний, читаний, несений, купований і т. д.

§ 38. Дієслова з наростком **ува** мають у всіх формах **ува**,

то так пишемо:

купувати—не купувати, малювати—не мальовати, із виїмком дієприкметників:

коли **о** наголошене, пишеть ся **ова**, отже:

купований, мальований;

коли **о** не наголошене, лишаєть ся **ува**:

силуваний, милуваний.

Це саме відносить ся й до імеників, що утворені з таких дієслів.

Пишемо:

купування, мальовання, але
силування, милування.

§ 39. Усі дієслова, що перед закінченням ти мають наросток **и**, і такі з наростком **ї**, що в першій особі однини мають мнягчення (з виїмком хотіти), мають у 3. особі однини закінчення—**ить**, у множині—**ять (ать)**:

хвалити—хвалить, хвалять,
лучити—лучить, лучать,
веліти—велить, велять.

Усі иньчі дієслова мають **е**,—**уть**:

нести—несе, несуть,
крикнути—крикне, крикнутьь.

Прислівники й злучники.

§ 40. Прислівники й злучники **би**, **б**, **же**, **ж** пишуть ся окремо від слів, до яких належать, отже:

добре було б, іди ж і т. д.

Великі букви.

§ 41. Велику букву початкову пишемо:

а) В першім слові речення ,напр.:
Ми живемо у Фрайштадті.

б) в іменах власних, напр.: Тарас Шевченко найбільший український поет.

Ділення слів.

§ 42. Слова ділимо розділкою (-) на склади. Приставок і наростків при діленню слів звичайно не розриваємо: **ви-вчи-ти, об-чи-сли-ти.**

Коли зійдеться ся кілька шелестівок разом, то переносимо до другого складу стільки, скільки можна вимовити разом, і звичайно такі, якими може починати ся слово:

ван-дрів-ник, жер-тва і т. д.

Перепинення.

§ 43. Поодинокі речення, а часом і слова, відділюємо для ліпшого розуміння **знаками перепинення.**

Знаки перепинення є такі: kropka (.), запинка (,), двокropka (:), середник (;), питайник (?), оклик (!), знаки наведення („ “), павза (—), kropки (...) й скобки ().

Cropku ставимо на кінці речень і по скорочених словах.

Запинкою відділюємо одно речення або слово від другого, коли вони мимо того належать до себе.

Двоcropka ставить ся перед словами, які ми перечислюємо, або наводимо чиюсь гадку дословно

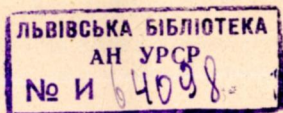
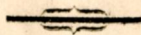
Оклик ставимо на кінці речень або й слів, що висказують оклик, бажання або приказ.

Питайник ставимо по питаннях.

В **скобки** ставимо пояснення або речення й слова вставлені.

Павзою означаємо довший перестанок у говоренню.

Кількома крапками означаємо недокінчену мову.

1
И-64098

Ціна 20 сот.

БІБ. ПО. ЕКА „РОВВАГИ“ ч. 3.

Найважніші правила
УКРАЇНСЬКОЇ
ПРАВОПИСІ.

ФРАЙШТАДТ,
1917.

В друкарні
„Союза визвол. Укр.“
у фрайштадтськ. таборі.